

Kritikken af Bibelen



Mogens Müller

KRITIKKEN AF BIBELEN

Træk af en dramatisk og altid ny historie



FORLAGET VANDKUNSTEN 2021

Denne bog er tilegnet Hein Heinsen
uden hvis tilskyndelse
den ikke var blevet skrevet

INDHOLD

Indledning 7

1 Forhistorien 13

2 Kritik i antikken af de kristne og deres Bibel 23

3 Kanoniseringen og dens betydning 47

4 Renæssance og reformationstid 69

5 Oplysningstiden 81

6 Oplysningstidens følger 113

7 Forfatterne til evangelierne som kreative teologer 135

Slutning 163

Efterord 165

Noter 167

Litteratur 175



Indledning

Om Bibelen kan man i Danmark i dag sige, hvad man vil. Selvfølgelig de mest uhyrlige ting. Vi har ligefrem vænnet os til, at nogle mennesker læser Bibelen som fanden selv, og det sker også hele tiden. Vi drømmer dog ikke om, at det er noget, som der bør skrides ind over for. Derfor kalder det også på vores forundring, når muslimer ikke udviser det samme udogmatiske forhold til deres Koran. For nu slet ikke at tale om deres profet. Og indimellem kan man finde den tanke ytret, at det er, fordi islam ikke har oplevet en oplysningstid, sådan som den indtraf i Europa i 1600- og 1700-tallet. For det er først så sent, at Bibelen blev mødt med en systematisk kritik.

Denne forsinkelse skyldtes forestillingen om, at en bog, der handler om Gud og det hellige, også kan være hellig i sig selv. Det overrasker ikke i Koranens tilfælde, da den gør krav på at være den arabiske, dvs. en jordisk udgave af en himmelsk Koran, kommet i stand ved englen Gabriels diktat til profeten Muhammad (o. 570-632) i de første årtier af 600-tallet. I dette tilfælde hører hævdelser af selve bogens hellighed således med til iscenesættelsen af dens guddommelige autoritet. Et forsøg på at skabe en sådan autoritet så at sige forud for læsningen har vi også i fortællingen om tilblivelsen af Mormons Bog. Dette skrift, der i stil efterligner Bibelen, udkom første gang i 1830, og dets forfatter, Joseph Smith (1805-1844), påstod på mirakuløs måde at have oversat en tekst fra nogle guldplader, der blev udlånt fra himlen.

Egentlig gør hverken bøgerne i Det Gamle eller i Det Nye Testamente krav på umiddelbar guddommelig oprindelse. Spredt rundt omkring og ikke mindst i lovgivningen og profetlitteraturen optræder der dog udsagn af Herren, dvs. Gud. Ifølge noget af overleveringen skal Gud ligefrem selv have skrevet De Ti Bud med sin finger (2 Mos 31,18; 5 Mos 9,10). Ellers er der gennemgående tale om fortællinger om menneskers møde med Gud og det hellige, i Det Nye Testaments fire evangelier først og fremmest i skikkelse af hans søn, Jesus.

Men i løbet af kirkens historie, og ikke mindst efter kristendommens ophøjelse i 300-tallet til statsbærende religion, blev de skrifter, der skulle legitimere denne nye status, i stigende grad af kirken regnet for at være hellige i sig selv. Og i takt dermed blev det tilsvarende farligere og farligere at udtale sig kritisk om såvel Bibelens status som helligskrift som dens indhold. Kritik af Bibelen kunne simpelt hen koste én livet. Selv det at oversætte den til folkesprogene med henblik på, at mennesker selv kunne læse Bibelen og danne sig deres eget indtryk uafhængigt af kirkens officielle forståelse, viste sig omkring reformationstiden i 1500- og 1600-talet i flere tilfælde at være livsfarligt. Hverken kirken eller den verdslige magt ønskede at give slip på forståelsesmonopolet.

Der skulle gå mere end 1500 år af kristendommens historie, før døren blev åbnet for kritikken, først på klem, men snart på vid gab. I løbet af 1600- og 1700-tallet svækkedes således viljen til at forsvare Bibelens hellighed med magt. Efterhånden er den såkaldte bibelkritik også for mange kristne blevet en selvfølge. For bibelkritikken gælder grundlæggende ikke selve religionen, troen på Gud, men først og fremmest den historie, Bibelen indeholder. For selv om den fortæller, som om der er tale om en historie, der langt hen ad vejen har udfoldet sig i tid og rum, har det vist sig, at der ikke er tale om

egentlig historieskrivning. Selv om det måske umiddelbart ser sådan ud, har det vist sig at være en misforståelse af, hvad Bibelen er.

Derfor befinder vi os i dag i den situation, at en videnskabeligt disciplineret kritik af Bibelen behandler denne samling af jødedommens og kristendommens "hellige" bøger med ganske de samme metoder som andre skriftlige levn fra antikken. Det sker derfor med en selvfølgelig respekt også for den genre, eller rettere: de genrer, som Bibelens forskellige bøger repræsenterer. Således forudsættes det uden videre, at selv om de handler om Gud og hans handlinger i historien, er Bibelen ikke en "himmelfalden" bog, men udtryk for de forskellige forfatteres tidsbestemte tro, overbevisninger, verdensopfattelse, fremstillingsevner og forudsætninger for forståelse. De "vidste" ikke mere, end vi kan vide.

Den kristne religion var i oldtid og middelalder ikke alene samfundsbærende, men den har altid også rummet et aspekt af viden. Således har kirken altid – og til forskel fra de "hedenske" religioner, den var med til at lægge i graven – været optaget af sin egen historie og studiet af sin Bibel. Dette sidste fordrede sproglige og filosofiske kompetencer, og da der begyndte at dukke universiteter op i Europa i begyndelsen af 1200-tallet, blev teologien grundfaget. Denne førsteplads beholdt faget i flere hundrede år. Da Danmark fik sit første universitet med grundlæggelsen af Københavns Universitet i 1479, var det således også med teologien som det fornemste fag, og denne førsteplads beholdt Det Teologiske Fakultet i hvert fald formelt helt frem til slutningen af 1900-tallet, hvor det blev indført at opregne de forskellige fakulteter i alfabetisk rækkefølge.

Teologiens selvfølgelig førsteplads på de efterhånden mange universiteter, der dukkede op i den sene middelalder

og sidenhen, betød dog ikke, at Bibelen blev udsat for noget, der bare lignede historisk kritik. Hvad der stod i Bibelen, var på forhånd sandt i enhver henseende af den gode grund, at det stod i Bibelen. Det var, som vi skal se, faktisk til at begynde med astronomiske lærde, der satte spørgsmålstegn ved, at Bibelen ubetinget kunne have ret i alt, hvad den udtalte sig om. Men så var det også, som om der gik hul på et dige, og de kritiske spørgsmål meldte sig med accelererende hast for i hvert fald i videnskabelige kredse snart at blive en selvfølgelighed. Men som vi altså også skal se, var kritik af Bibelen kun meget sjældent samtidig kritik af kristendommen, i hvert fald ikke i den skikkelse, som kritikerne mente at kunne afdække som den "sande" kristendom.

Tiden har vist, at kirke og kristendom – tit til kirkens overraskelse – kunne tåle denne kritik. Fra sin begyndelse viste kristendommen sig således "omstillingsparat" og "innovativ" i den forstand, at den i sine udformninger indgik i en frugtbar dialog med omverdenens historieforståelse og filosofi, en disciplin, der i øvrigt langt op i tiden og i nogle af sine udformninger den dag i dag også beskæftiger sig med teologi. Det gælder f.eks. en af de største nulevende filosoffer, Jürgen Habermas (f. 1929), der, selv om han tænker ateistisk, alligevel i sit storværk *Også en filosofihistorie* fra 2019 kommer frem til, at den moderne sekulære europæiske tankegang i forlængelse af oplysningstiden er blevet til i et samspil mellem filosofien og kristendommen.

Således var også jødedommen allerede i århundrederne før vor tidsregnings begyndelse blevet, hvad vi i dag vil kalde en "hellenistisk religion". Dens hellige bøger blev oversat til græsk i tidsrummet fra omkring 250 f.Kr. til omkring 100 f.Kr., en oversættelse, der siden fik navnet Septuaginta. Tidligere tiders forestillinger om, at "lyset fra Jerusalem" var no-

get kategorialt andet end “lyset fra Akropolis”, har vist sig at være ønsketænkning. Den tidligste “kristne”, vi kender, nemlig apostlen Paulus, var således en hellenistisk jøde med græsk som sit sprog.

Når vi i dag på undervisningsinstitutioner og i hvert fald principielt også i kirken læser Bibelen historisk-kritisk, er der således gået en lang historie forud. Nu er grundbetydningen af ordet “kritik” heller ikke, som det almindeligvis forudsættes, nedgørende afstandtagen. “Kritik” kommer af det græsk ord for at (be-)dømme og skelne. Så formålet med kritisk forskning er grundlæggende at finde ud af, hvad det er, man står over for. I Bibelens tilfælde vil det sige at finde ud af, hvordan denne samling af skrifter er blevet til over tid, og hvordan deres forfattere, eller måske i lige så høj grad: de, der samlede disse skrifter, ville have dem forstået. Bibelen har endda den ejendommelighed, at den består af to temmelig forskellige skriftsamlinger, der tidligt i forløbet fik betegnelserne Det Gamle og Det Nye Testamente, og hvor skrifterne i Det Gamle Testamente tilmed også udgør jødedommens samling af hellige bøger.



Forhistorien

Selv om de tidligste kristne for det store flertals vedkommende ikke forstod eller udtrykte det på den måde, så var tilkomsten af Det Nye Testamente implicit en kritik af Det Gamle, der åbenbart ganske hurtigt ikke var tilstrækkeligt for kirken. Ikke desto mindre var Det Gamle Testamente kirkens eneste Bibel i de første godt hundrede år af dens historie.

Læser man Det Nye Testamente systematisk, bliver det hurtigt tydeligt, at vi befinder os på en kampplads, hvor forskellige opfattelser og fortolkninger af den nye Kristus-tro brydes. Det er alene en helt overordnet bekendelse til Jesus som den, der åbenbarer Gud, der holder det hele sammen. Den første til at begrunde denne enhed trods alle forskelligheder blev kirkefaderen Irenæus (o. 135-0. 200 e.Kr.). Omkring 180 e.Kr. tilskrev han det den omstændighed, at alle disse skrifter direkte eller indirekte stammede fra apostle, altså mennesker, der havde stået Jesus nær. Så man kan udmærket sige, at kritikken som en bestræbelse på at nå til og fastholde "sandheden" er al kristen teologis moder.

Man kan også roligt sige, at en sådan kritik indadtil ikke var noget, den tidligste kristendom havde fra fremmede. Vil man se religionskritik, så er jødedommens hellige skrifter en ren fundgrube. Således går der en mere eller mindre voldsom spænding mellem to yderpunkter igennem de fleste af disse skrifter. På den ene side står hele tempel- og offerkulten samt hele den lovgivning, der gør jøden til jøde: omskærelse af alle af mandkøn, spise- og andre renhedsforskrifter, overholdelse

af sabbatten og festkalenderen. På den anden side er der fordringen om at elske Gud af hele sin styrke og sit medmenneske som sig selv. Især i de profetiske bøger i Det Gamle Testamente afvises nytten af nogen som helst ydre gudsdyrkelse, der ikke følges op af omsorg for det andet menneske (se fx Es 1,11-17). Tilmed skildres det israelitisk-jødiske folks skæbne som et barometer på, hvordan det står til med moralen. Dets historie udfolder sig således som en stadig bølgebevægelse mellem, at Gud straffer folket for dets ulydighed og tager det til nåde igen, når det angrer og gør bod. I den profetiske litteratur kan Gud ligefrem sige, at han hader sit folks ydre gudsdyrkelse, når de har blod på hænderne og ikke hjælper den undertrykte, skaffer den faderløse ret og fører enkens sag (se fx Es 1,23; 59,1-8). Ikke for ingenting er Det Gamle Testamente blevet kaldt verdens mest anti-jødiske bog!

Det krævede naturligt nok for de tidligste Kristus-troende et omfattende teologisk arbejde at få det nye til at hænge sammen med det gamle. De fandt de åbninger, der er rundt omkring i Det Gamle Testamente, for en ny tingenes tilstand engang ud i fremtiden, og de forstod sig selv som opfyldelsen af denne forventning. De læste med andre ord deres nye tro ind i Det Gamle Testamente, samtidig med at de i de samme skrifter fandt ord og forestillinger til at udtrykke den med. For det begyndte alt sammen inden for jødedommen, og de første Kristus-troende opfattede også sig selv som repræsentanter for den sande jødedom: De var det nye Israel.

Det er de første kapitler af denne kritiske læsning af Det Gamle Testamente, der optræder i de skrifter, der i løbet af 100-tallet blev samlet som Det Nye Testamente. Disse skrifter stammer fra tidsrummet ca. år 50 til ca. 140 e.Kr. Det vil sige fra en 15-20 år efter Jesus døde og til omkring 100 år senere. Læser man disse skrifter omhyggeligt, bemærker man hurtigt, at

det ikke er tekster, der blot ønsker at konservere et stykke fortid. Tværtimod er de båret af en bekendelse til Jesus som den, der viser mennesker, hvem Gud er, og hvad der er hans vilje. Hver især vil disse skrifter forkynde ham, så det, han ifølge bekendelsen bragte, også bliver, eller rettere: forbliver virkelighed for deres tilhørere eller læsere. For alle skrifterne i Det Nye Testamente henvender sig til mennesker, der i forvejen er Kristus-troende.

De ældste skrifter i Det Nye Testamente er Paulus' breve, og sandheden er, at han er den tidligste Kristus-troende, der som forfatter træder os i møde i sit eget navn. Faktisk er samtlige af Det Nye Testaments øvrige skrifter – måske på nær Johannes' Åbenbaring – pseudonyme, dvs. forsynet med en falsk forfatterangivelse. Af de 13 breve, der bærer Paulus' navn, regner forskningen i dag tilmed kun de syv for også at være skrevet af ham selv og at stamme fra begyndelsen af 50'erne e.Kr. Der er i dag en voksende erkendelse af, at selv om disse breve er "lejlighedsskrivelser" til konkrete menigheder, så regnede Paulus med, at de blev afskrevet og læst også i andre menigheder. Det synes allerede at fremgå af den "investering", som det har været at skrive disse breve, hvoraf flere næsten har længde som en afhandling.

Hvordan Kristus-troen præcis så ud før Paulus, kan vi kun gisne om. Men da Paulus syv til ti år efter Jesus' død oplever, at den opstandne åbenbarer sig for ham, betyder det i hans teologiske univers først og fremmest to ting. Den ene er, at troen på Gud, som han har givet sig til kende i Jesus Kristus, er den eneste adgang til frelse. Det vil sige, at overholdelse af Moseloven ikke fører til Gud. Den anden ting er, at fordi det alene er troen, der frelser, står porten til frelse også åben for troende ikke-jøder, *uden at de behøvede at blive jøder først*, dvs. lade sig omskære. Det kan ikke overraske, at denne tolkning

af jødedommen, da det store flertal af jøder modsatte sig den, temmelig hurtigt førte til, at vejene skiltes, og to tolkningsfællesskaber kom til at stå over for hinanden.

I Paulus' breve optræder der en indirekte kritik i skikkelse af apostlens temperamentsfulde forsvar for sin forståelse af evangeliet. Men i hans Galaterbrev kommer den også direkte til orde i et voldsomt opgør i Antiokia med ingen ringere end apostlen Peter (Gal 2,11-21). For ved en bestemt lejlighed levede Peter her ifølge Paulus ikke op til, hvad der var aftalt omkring, hvordan Kristus-troende af jødisk herkomst skulle omgås Kristus-troende af hedensk herkomst.

Det ligner et brud mellem disse to hovedpersoner i den tidligste kirke. Derfor er det forståeligt, at netop denne fortælling i Galaterbrevet blev et stort anstød for oldkirkens fortolkere. Tilmed var der dem, der mente, at det var Peter, der havde haft ret. I den ældste "kirkehistorie", Apostlenes Gerninger, er denne pinlige episode da også skrevet ud af historien, så ingen af de to hovedskikkelser taber ansigt. At dog ikke alle var begejstrede for Paulus, fremgår også af et sted i et af de yngste skrifter i Det Nye Testamente, Andet Petersbrev. Her skriver en ukendt forfatter næsten ironisk om den visdom, Paulus giver udtryk for i alle sine breve. De kan dog være vanskelige at forstå, og ukyndige og ubefæstede sjæle fordrejer da også tit nok Paulus' ord til deres eget fordærv (2 Pet 3,15-16). Ubehaget er her pænt pakket ind.

Som vi skal se i et senere kapitel, er der i dag en voksende erkendelse af, at Paulus ikke står som en ensom skikkelse i det teologiske landskab i den ældste kirke. Men han levede som jøde med en stærk, apokalyptisk forventning om, at den opstandne Jesus i den allernærmeste fremtid ville vende tilbage og oprette sit rige (se f.eks. 1 Thess 1,10; 3,13). Så da Jesus' genkomst ikke indtraf, måtte menighederne indrette sig på et

liv i verden. Og evangelierne blev netop skrevet til gudstjenestebrug for at fastholde og udfolde livet i denne forventning. Kristus var nu til stede i fortællingerne om ham som opstanden. De var således rettet mod fremtiden. Så det er kun tilsyneladende, at de fortæller om et stykke fortid. For forfatterne var ikke historikere, men i høj grad teologer. Derfor er det også Paulus' teologi, der ligger til grund for den første sammenhængende fortælling om Jesus fra hans dåb og frem til fundet af den tomme grav. Den ser dagen lys i det skrift, der først engang i 100-tallet fik navnet Markusevangeliet. Det er skrevet 15-20 år efter Paulus' død, nemlig i begyndelsen af 70'erne. For selv om evangelierne – og det gælder især Markus-, Matthæus- og Lukasevangeliet – utvivlsomt indeholder overleveringer, der kan gå tilbage til Jesus selv, så er de altså alle – og mest tydeligt Johannesevangeliet – grundlæggende præget af at være blevet skrevet til en bestemt menighed. Der er tale om bevidst teologisk arbejde, der for de enkelte evangeliers vedkommende hænger sammen fra ende til anden, men som når man sammenligner dem er lige så forskellige som de menigheder, de er blevet til i, må have været. Det giver således god mening at tale om Markus' Jesus, Matthæus' Jesus, Johannes' Jesus og Lukas' Jesus.

Markusevangeliet blev skabt til brug ved gudstjenester, hvad der har ført til, at dets Jesus-fortælling øjensynlig udspiller sig inden for kun ét år. Det er i sig selv anonymt, ligesom også de tre senere evangelieskrifter er det. Havde denne forfatter ment at skrive den autoritative fortælling om Jesus, måtte han dog tro om igen. For allerede 10-15 år senere, altså engang i 80'erne, blev det mødt med en i virkeligheden stærk kritik i skikkelse af en radikal gen- eller nyskrivning.

Således synes den teolog, der står bag Matthæusevangeliet, at have fundet Markusevangeliet alt for "paulinsk" og radi-

kalt i sin afvisning af Moseloven, som end ikke nævnes i dette skrift. Resultatet af denne nyskrivning, der ligeledes fra sin forfatters hånd var anonymt, fik navnet Matthæusevangeliet, samtidig med at Markusevangeliet fik sit navn. Det er faktisk først i dag, at det er erkendt, at Matthæusevangeliet også rummer en ganske vist indirekte, men til gengæld klar kritik af Paulus, derunder ikke mindst hans krav på at være apostel for de ikke-jødiske folkeslag. Måske uden at opdage det konfronteres vi med denne kritik ved enhver dåbshandling, nemlig i oplæsningen af den såkaldte missionsbefaling (Matt 28,18-20). For heri får de 11 tiloversblevne apostle – “förræderen” Judas var selvfølgelig faldet ud – af den opstandne befaling om at gå ud i alverden og også indbyde de ikke-jødiske folk til at være med. Det var ellers en opgave, Paulus var overbevist om at have fået som den første – og altså først et stykke ind i den ældste menigheds historie – af den opstandne selv (se Gal 1,16).

Markus- og Matthæusevangeliet kaldte omkring år 100 e.Kr. endnu en teolog frem, der virkelig skabte en alternativ Jesus-fortælling, som siden fik betegnelsen Johannesevangeliet. Det er en helt anden Jesus, tilhøreren eller læseren møder i dette skrift. For Johannesevangeliets Jesus forkynder ikke Guds rige ved at fortælle lignelser, men taler gennemgående om sig selv som den, der åbenbarer sin himmelske Far.

Øjensynlig for at få en ende på disse nyskrivninger af Jesus-fortællingen skabte en fjerde forfatter engang efter 130 det, der ikke så længe efter fik navnet Lukasevangeliet. I virkeligheden er det første del af et større værk, der også omfatter Apostlenes Gerninger. Denne forfatter, der desværre i lighed med sine forgængere optræder anonymt, skriver et forord. Heri siger han, at der er mange, som nok har forsøgt, men ikke er lykkedes med at skabe den ultimative Jesus-fortælling. Underforstået: Her er den!

Det Nye Testaments i alt 27 skrifter forholder sig alle på den ene eller anden måde kritisk til det, der ellers var kirkenes første Bibel, nemlig Det Gamle Testamente, selv om det sker i skikkelse af fortolkning. Men det er vel at mærke en fortolkning, som alene er mulig under fortegn af Kristus-troen. Med andre ord: Man kan ikke – som jeg vil vise – læse sig til Kristus-troen alene ud fra jødedommens hellige skrifter.

Tidligt i forløbet, nemlig allerede i begyndelsen af 100-tallet, møder vi derfor ikke overraskende også fortalere for, at jødedommens hellige skrifter slet ikke skal nyde nogen autoritet i kristne menigheder. Denne opfattelse er især forbundet med navnet Markion (o. 85-o. 160), der midt i 140'erne af menigheden i Rom blev dømt ude som kætter. Markion, der stammede fra Pontus ved Sortehavet og var skibsreder, var således kommet til den overbevisning, at den Gud, der ifølge Det Gamle Testamente havde skabt himmel og jord og var Israels Gud, ikke var den samme som den, der var far til Jesus Kristus. Denne højeste Gud havde således overhovedet først givet sig til kende med Jesus i kejser Tiberius' (14-37 e.Kr.) femtende regeringsår, dvs. år 29 (jf. Luk 3,1). I hvert fald med hensyn til denne skelnen mellem den højeste Gud og skaberguden ("demiurgen", som han kaldes), befinder Markion sig i selskab med den alternative udgave af Kristus-troen, der blev oplevet som den store trussel i 100-tallet, nemlig den såkaldte gnosticisme.

Markions "bibelkritik" førte ham til at foranstalte sin egen Bibel. Den kom til at bestå af et evangelieskrift, som hans modstandere mente var et lemlæstet Lukasevangeliem, og ti Paulus-breve. Overalt i disse skrifter skal Markion have fjernet citater og henvisninger til Det Gamle Testamente, som han mente, at senere kristne forfattere havde indføjet.

Desuden var Markion forfatter til et skrift, der ser ud til at have haft titlen *Antiteserne*. I sin helhed er dette skrift gået

tabt, men det lader sig delvis rekonstruere ud fra citater i kirkelige forfatteres forsøg på at gendrive ham. Markion stillede her simpelt hen udsagn fra jødedommens hellige skrifter op over for udsagn fra sit evangelieskrift og Paulus' breve. Jeg vil give fire eksempler på hans fremgangsmåde:

Josva erobrede ifølge Josvas Bog det forjættede land med vold og grusomhed, hvorimod Kristus forbyder al vold og prædiker barmhjertighed og fred.

Skaberguden gjorde ikke den blinde Isak seende igen; men Vor Herre åbnede mange blindes øjne.

For at slå flest muligt ihjel i slaget lod skabergudens profet – ifølge Josvas Bog [Jos 10,12-13] – solen stå stille, for at den ikke skulle gå ned, før alle folkets fjender var udryddet. I modsætning hertil byder den gode Herre ikke at lade solen gå ned over sin vrede [Ef 4,26].

Skabergudens profet bød – ifølge en fortælling i Anden Kongebog – bjørne at komme frem fra krattet og æde de børn, der drillede ham [2 Kong 2,23-24], hvor den gode Herre siger: Lad børnene komme til mig, dem må I ikke hindre, for himmeriget hører sådanne til [Luk 18,15-17].

Markions radikale løsning på de modsigelser, der vitterligt eksisterer mellem de billeder af Gud, der er fremherskende i henholdsvis Det Gamle og i Det Nye Testamente, vandt ingen genklang hos de kirkelige teologer. Men Markion havde ikke desto mindre peget på en indbygget spænding i den særlige kristne Bibel, der kom til at bestå af såvel jødedommens hellige skrifter som kirkens egne. Som vi skal se, skulle det vise sig

for alvor at blive en “udfordring”, da det med oplysningstiden kom til en historisk forståelse af de bibelske skrifter.

KORT FORTALT

Det Gamle Testamente, som var de første Kristus-troendes hele Bibel, indeholder i sig selv stærke spændinger, der udelukker enhver entydighed. Desuden rummer denne skriftsamling åbninger over for en fremtid, hvor Gud ville slutte en ny pagt, noget, som de kristne kunne knytte til ved og fortolke sig selv som en udfoldelse af. Det Nye Testaments ældste skrifter, Paulus’ breve, forholder sig ikke alene stærkt kritisk til den del af jødedommen, der ikke vil tro på Kristus som Guds åbenbaring, men desuden til opfattelser af Kristus-troen, der ikke bryder radikalt med synet på overholdelse af Moseloven, f.eks. buddet om omskærelse, som en nødvendig del af frelsen. Skabt til gudstjenestebrug udfolder de fire evangelier hver på sin måde Paulus’ evangelium som fortælling. Dermed er de stationer i en kritisk fortolkningsproces, der gennem nyskabende genskrivninger udvikler Jesus-fortællingen til at passe teologisk til forskellige miljøer og ny tider. Enkelte som f.eks. Markion kapper båndene til Det Gamle Testamente, hvad der medfører, at Kristus-troen for ham ikke har nogen historie forud, men lader Jesus være den første, der åbenbarer den højeste Gud.

Det er vigtigt at bemærke, at den kritiske proces, der resulterer i de tre senere nyskrivninger af den evangeliske fortælling, ikke tager sigte på en mere historisk korrekt fremstilling, men på en teologisk profilering. Deres forfattere ser ikke så meget tilbage som frem. For selv om forfatteren til Lukas-evangeliet i sit forord giver indtryk af, at han vil tilbage til den oprindelige historie, er hans værk først og fremmest en teologisk tilrettelæggelse af overleveringerne med henblik på

hans samtid. Under alle omstændigheder er det påfaldende, at menighederne også beholdt forgængerne. Det har næppe været intentionen hos forfatterne til de senere evangelier.